

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยสัทธรรมคำสอนที่ได้รับการอบรม ศึกษา ปฏิบัติและถ่ายทอดกันมาตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามแนวทางสติปัฏฐาน ถือได้ว่าเป็นหลักธรรมสำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่พุทธบริษัทจะพึงน้อมนำมาใช้ นชีวิตประจำวันและสามารถแก้ปัญหาชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้เป็นผู้นำตนเองเข้าไปสัมผัสถึงรสของพระธรรม และ ผลที่เกิดขึ้นจริงจากการปฏิบัติอันจะเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาตน พัฒนางาน พัฒนาครอบครัวสังคม ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ให้มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงสืบต่อไป

รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายให้มีการปฏิบัติธรรมโดยการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ตามแผนการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ ซึ่งเน้นการเป็นระบบราชการที่มีจริยธรรม และคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือ ศรัทธาของประชาชน ตรวจสอบได้ไม่เลือกปฏิบัติ และมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นสำคัญ¹

ส่วนธรรมเนียมพิเศษสำหรับบริการประชาชน ฝ่ายวิปัสสนาธุระ เดิมเรียกว่าสถาบัน วิปัสสนาธุระ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สำนักงานกลางกองวิปัสสนาธุระ อยู่ภายใต้การบริหารงาน ของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมีสมเด็จพระพุทธอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัด มหาธาตุ สมัยที่ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการปกครอง เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น และจุดประสงค์เพื่อ การศึกษาด้านวิปัสสนาธุระของวัดมหาธาตุการดำเนินงานในปัจจุบัน

ปัจจุบันสังกัดส่วนธรรมเนียมพิเศษ ยังขาดการติดตามคุณภาพการบริหารโครงการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับประชาชน ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่องนี้ ด้วยเหตุที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่าย วิปัสสนาธุระ ส่วนธรรมเนียมพิเศษ ว่าการบริหารโครงการควรมีการพัฒนาการบริหารโครงการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับประชาชน ที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ส่วนธรรมเนียมพิเศษ สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹โครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของฝ่ายวิปัสสนาธุระส่วนธรรมเนียมพิเศษ พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๑.

การจัดการในด้านบริบท(Context) ด้านปัจจัย (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product) และด้านผลกระทบ (Impact) และเทคนิค SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรคของการพัฒนากำหนดรูปแบบสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมมีรูปแบบประกอบด้วยสัปปายะ ๘ และกัลยาณมิตรซึ่งสอดคล้องรูปแบบการปฏิบัติธรรม

นอกจากนั้น จากการตรวจสอบเอกสารเพิ่มเติม ยังพบว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กำหนดคุณสมบัติหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสำนักปฏิบัติธรรม กำหนดไว้ ๓ ด้านคือ ๑) ด้านสถานที่ คือ ที่พัก ห้องน้ำ ที่ปฏิบัติ ไม่แออัด (เสนาสนสัปปายะ) สะอาด สว่าง สงบ สงัด(อุตุสัปปายะ) ๒) ด้านวิทยากร คือ มีวิปัสสนาจารย์(กัลยาณมิตร) และมีวิทยากรมีความประพฤติดี (บุคคลสัปปายะ) บรรยายธรรม (ธัมมัสสวนสัปปายะ)และ๓) ด้านการบริหารจัดการ คือ ดูแลจัดการ (อาหารสัปปายะ)ซึ่งสรุปรวมได้ว่ามีลักษณะเป็นแบบสัปปายะ ๕ และมีกัลยาณมิตรเป็นสำคัญ

ดังนั้น รูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งหลักเกณฑ์ คือ สัปปายะ ๘ และมีกัลยาณมิตร เพื่อจัดการศึกษาอบรมการปฏิบัติในสติปัญญา ๔ เป็นข้อมูลในการบริหารโครงการวิปัสสนากัมมัฏฐาน ฝ่ายธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบริบทของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
๓. เพื่อศึกษา รูปแบบ ปัจจัยและองค์ประกอบในการพัฒนาที่เหมาะสม ของการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร เอกสารเพื่อการบริหารการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารเกี่ยวกับความเป็นมาของฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ส่วนธรรมเนียม การบริหารโครงการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐาน การบริหารโครงการ พุทธวิธีการบริหาร พุทธวิธีการบริหารโครงการ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารโครงการ ได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่จำนวน ๔ รูป และวิปัสสนาจารย์ จำนวน ๔ รูป รวมทั้งหมด ๘ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือบริบทการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา การบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และ รูปแบบ ปัจจัยและองค์ประกอบในการพัฒนาที่เหมาะสม ของการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ปีพุทธศักราช ๒๕๕๓ – ๒๕๕๔

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑. การบริหารโครงการ หมายถึง กระบวนการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้

๒. บริบทการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง การฝึกหัดปฏิบัติโดยอาศัยรูปนามขั้น ๕ สำหรับเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ตามหลักสติปัฏฐานสี่โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการบรรลุนิพพาน

๓. กระบวนการพัฒนาในมหาสติปัฏฐาน ๔

รูปแบบ หมายถึง การพิจารณากาย เวทนา จิตและธรรม

องค์ประกอบ หมายถึง การพิจารณาอิริยาบถทั้ง ๔ ได้แก่ ยืน เดิน นั่ง และนอน

รูปแบบ หมายถึง สัมปายะ ๗ ได้แก่ ๑. อาวาสสัมปายะ ๒. โจรสัมปายะ

๓. ภัตตสัมปายะ ๔. ปุคคลสัมปายะ ๕. โกชนสัมปายะ ๖. อตุลสัมปายะ

๗. อิริยาบถสัมปายะและมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องสนับสนุน

๔. ผู้ปฏิบัติ หมายถึง ผู้เข้าอบรม โยคี โยคาวจร

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบบริบทของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา
๒. ทำให้ทราบการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน
๓. ทำให้ทราบ รูปแบบ ปัจจัยและองค์ประกอบในการพัฒนาที่เหมาะสม ของการบริหารโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย